

SCHOLION.

158. **De somno, somnio etc.** Opportunum esset quasdam speciales passiones sensuum internorum considerare praesertim *a) somnum*, qui est passio sensus communis et consistit in privatione sensationis in omnibus sensibus propriis causata a condensata evaporatione nutrimenti quae gravando et descendendo per venas sensuum externorum intercipit horum communicationem cum sensu communi, qui est eorum radix; *b) somnium*, quod est passio phantasiae et consistit in appariione phantasmatum in phantasia dormientis; *c) somnambulismum*, qui est specialis quidam status somniantis, in quo phantasmata ita ordinate sibi succedunt et cum tanta claritate, ut somnians possit quosdam motus exteriores gubernare ex. gr. deambulare, verrere domum, scribere etc.; *d) divinationem per somnum*, utrum nempe sit semper contemnenda necne, etc. De his consulant Commentaria S. Thome in Libros Aristotelis *De somno et vigilia*, *De somniis*, *De Divinatione per Somnum*. Insuper nobis loquendum esset de potentia locomotiva, sed de hac dicemus in Quaest. de Potentiis Appetitivis.

QUAESTIO XXI.

DE INTELLECTU GENERATIM CONSIDERATO.

THESIS XLII.

Inter entia intellectiva dari possunt infiniti gradus perfectionis secundum elongationem earumdem a materia et a potentia- litate, ita ut infimum gradum in ordine intellectivorum teneat anima humana, supremum teneat Deus.

PROBATUR.

159. Quoniam datur duplex ordo potentiae subiectivae, nempe pot- entia subiectiva tum in ordine essentiae tum in ordine existentiae et potentia subiectiva tantum in ordine existentiae, quarum prima i. e. materia prima nullum in se importat actum, secunda autem importat quidem actum purum in ordine sua essentiae non autem importat actum in ordine existentiae; necesse est ut ad habendam vel in infimo gradu rationem substantiae spiritualis seu intellectivae habeatur im- munitas et independentia quoad operari et quoad esse a materia prima. Secus impossibilis esset extensio virtutis requisita ad repraesentatio- nem intentionalem secundum rationes universales entis.

Attamen non omnes substantiae creatae independentes a materia quoad esse, sunt eiusdem perfectionis essentialis inter se, sed, quum

QUAESTIO XXI. - DE INTELLECTU GENERATIM CONSIDERATO 445

sint perfectiones mixtae per se subsistentes, eo magis elongantur a potentialitate in ordine essendi, quo magis participant de esse, et per hoc sunt perfectius intellectivae. *Quo enim entitas immaterialis est actualior, eo melius et plenius entis rationem intentionaliter repre- sentat.* Quoniam igitur inter ipsum esse subsistens et entia composita ex materia et forma dari possunt infiniti gradus actuum seu formarum per se subsistentium secundum quod magis vel minus participant de actualitate essendi, manifestum est dari posse infinitos gradus entium intellectivorum alios aliis perfectiores, supremum autem gradum te- nere Deum, qui est actus purissimus subsistens.

Ad animam humanam quod attinet, ea est in confinio rerum materialium et immaterialium estque inter omnes substantias spirituales magis propinqua materiae, cuius est forma substantialis ad humanum compositum efformandum. Quapropter ita est infima in ordine intel- lectualium substantiarum, ut se habeat ad sua intelligibilia ut pura potentia seu *tamquam tabula rasa in qua nihil est scriptum*, quum indigeat determinari ad actum ab obiecto proprio, quod est quidditas rei materialis. Hoc autem obiectum individuat in rebus materialibus non est actu intelligibile humano intellectui, qui accipit cognitionem a rebus ipsis materialibus; sed fit actu intelligibile per abstractionem a phantasmatis virtute intellectus agentis, ut suo loco demonstratur. Et per hoc redditur vera ratio, cur infima inter substantias intel- lectuales sit essentialiter forma corporis. Etenim hac unione substantiali cum materia iuvatur anima humana ad suam potissimam operationem, quae est intellectio. Nam mediantibus potentis sensitivis et vegetati- vis iuvatur ad sibi comparanda phantasmata, a quibus abstrahendo intellectus agens reddit actu intelligibile intellectui possibili obiectum suum (1). De his S. Thomas praesertim in Summa 1. p. qq. 84, 85.

THESIS XLIII.

Unitas intentionalis per operationem intellectivam obtainenda est de essentia intellec- tionis naturalis creatae.

PROBATUR.

160. I. Illud est de essentia alicuius operationis sine quo haec ope- ratio neque esse, neque concipi potest. Atqui nostra operatio intel- lectiva est talis operatio immanens, vi cuius intellectus fiat intentiona- liter id, quod res cognita est realiter. Iamvero intellectum per suam operationem fieri intentionaliter id, quod res cognita est realiter, impor- tat unitatem intentionalem intellectus cum obiecto sua cognitionis

(1) Cfr. S. Th. 1. p. q. 75. a. 1.

per operationem intellectivam obtineri. Ergo *unitas intentionalis* est de essentia intellectionis naturalis creatae.

II. Id in quo consistit naturaliter in intellectu creato actualis intellectio obiecti est essentiale naturali intellectioni creature. Atqui nostra actualis intellectio alicuius obiecti consistit in hoc, ut intellectus vitaliter operando assimiletur intentionaliter obiecto cognoscendo ita ut, quum agitur de obiecto extrinseco, intellectus quin egrediatur a seipso cognoscat id, quod realiter est extra se. Iamvero haec assimilatio per operationem immanentem obtenta est unitas intentionalis intellectus cum re. Ergo *unitas intentionalis* per operationem intellectivam obtainenda, est de essentia intellectionis naturalis creatae.

THESIS XLIV.

Intellectio naturalis creature a) prouti est operatio immanens habet terminum intrinsecum, qui vocatur *verbum mentale*,
b) prouti est cognitio rei ab intellectu distinctae habere debet terminum obiectivum seu extrinsecum, idest rem exteriorem, quam c) mediante verbo mentali cognoscit.

PRAENOTIONES.

161. I. **Species impressa** vocatur forma determinans creatum intellectum ad actum intellectionis. Vocatur *species*, quia similitudinem habet cum obiecto reali, ad cuius cognitionem determinandam ordinatur. Vocatur *impressa* quia causatur in intellectum vel partialiter vel totaliter ab extrinseco. Quando autem forma determinans intellectum est *ipsa essentia intelligentis*, non vocatur *species impressa*, quamvis speciei impressae munus exerceat.

II. **Species expressa seu verbum mentale** definiri potest *intentionalis similitudo vel imago rei intellectae per mentem genita*. Etenim: « Quicunque intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectae, ex vi intellectiva proveniens et ex eius notitia procedens. Quam quidem conceptionem vox significat et dicitur *verbum cordis, significatum verbo oris* » (1). Vide licet, quemadmodum ipse S. Thomas (2) profunde declarat, quatuor consideranda sunt in operatione, qua intellectus noster rem aliquam intelligit: 1º res quae intelligitur, 2º species intelligibilis qua intellectus determinatur ad intelligendum, 3º ipsum intelligere seu intellectio, 4º conceptio intellectus, seu *verbum mentale*, quod est id quod intellectus intelligendo operatur, tamquam terminus intrinsecus operationis intellectivae.

(1) 1. p. q. 27. a. 1.

(2) QQ. dd. de Pot. q. 8. a. 1.

III. Variae appellationes verbi mentalis. Haec intentionalis representatio obiecti producta ab intellectu in seipso, non solum vocatur *verbum mentis*, sed etiam *species expressa-intentio intellecta-intellectus in actu-intelligibile in actu-intellectum in actu*. Quae variae expressiones respondent variis modis concipiendi unum et eundem terminum operationis intellectivae. Etenim 1º quatenus hic *terminus seu operatum intellectuale* consideratur ut id, quo mediante, intellectus sibi dicit rem, quasi secum ipse loquendo, vocatur *verbum mentis*; 2º quatenus consideratur ut *intentionalis imago rei cognitae* producta ab intellectu determinato a specie impressa, vocatur *species expressa*; 3º quatenus consideratur ut terminus immediatus intellectionis, in quem immediate fertur et intendit intellectus, vocatur *intentio intellecta*; 4º quatenus consideratur ut ultima actualitas potentiae operativae, vocatur *intellectus in actu*; 5º quatenus tandem consideratur ut obiectum elevatum ad ultimam actualitatem τοῦ esse *intentionalis*, vocatur *intelligibile in actu*, vel *intellectum in actu*.

PROBATUR PRIMA PARS.

(*Verbum mentale est terminus intrinsecus nostrae intellectionis*).

162. Intellectio nostra est talis operatio immanens, qua intellectus per unitatem intentionalem suipsius cum forma rei, etiam *absentis*, exprimit seu concepit in seipso intentionalem similitudinem huius rei. Porro haec intentionalis similitudo, quae est terminus intrinsecus nostrae operationis intellectivae vocatur *verbum mentis*. Ergo intellectio naturalis creatae prouti est operatio immanens habet terminum intrinsecum, qui vocatur *verbum mentale*.

PROBATUR SECUNDA PARS.

(*Res cognita est terminus obiectivus nostrae intellectionis*).

163. Intellectio est talis operatio immanens, vi cuius noster intellectus devenit in cognitionem rei, etiam *ipsi extrinseciae et absentis*. Iamvero in operatione, quae ordinatur ad cognitionem alicuius rei, haec est terminus obiectivus eius, et, si agatur de re intellectui extrinseca, haec est terminus obiectivus simul et extrinsecus operationis cognoscitiae. Ergo intellectio prouti est cognitio rei ab intellectu distinctae habere debet terminum obiectivum et extrinsecum idest rem exteriorem, ad cuius cognitionem actus intellectivus ordinatur.

PROBATUR TERTIA PARS.

(*Verbum non est id quod, sed id in quo res intelligitur*).

164. Distincto cum S. Thoma (Quodlib. VII. a. 1.), triplici medio cognitionis: *sub quo, in quo, et quo*, ita ut *medium sub quo* sit quasi

lumen sub eius irradiatione obiectum innotescit potentiae cognoscitiae; *medium in quo* sit similitudo obiecti, in qua immediate cognita obiectum cognoscitur; *medium quo* sit similitudo obiecti non cognita sed determinans potentiam ad producendum verbum; iam ex supradictis apparet speciem impressam esse *medium quo* intellectonis, speciem autem expressam seu verbum mentis esse *medium in quo*. Attamen hoc ita confirmamus.

a) *Imago et similitudo in quantum huiusmodi* primo et directe trahit in notitiam eius rei, cuius est imago, non autem in notitiam sui, sic imago Carthaginis trahit in notitiam Carthaginis. Atqui *verbum mentale* est imago rei, quam intentionaliter repraesentat et ad eius cognitionem causandam per se ordinatur. Ergo verbum *non est id quod, sed id in quo* res intelligitur. Idecirco *verbum* vocatur a S. Thoma (in Opusc. de natura verbi intellectus, circa finem) *speculum in quo res cernitur, sed non excedens id quod in eo cernitur.*

b) Insuper verbum formatum in intellectu ut imago rei cognitae dicit directe id cuius est expressio. Atqui non est expressio suipius, sed rei cognitae. Ergo verbum *non est id quod* intelligitur sed *id in quo* res intelligitur.

c) Confirmatur verbis S. Thome (1) aientis: « Obiectum intellectus est ipsa rei essentia, quamvis essentiam rei cognoscatur per ipsam rei similitudinem, sicut per *medium cognoscendi*, non sicut per obiectum « in quod primo fertur eius visio ».

QUAESTIO XXII.

DE INTELLECTU HUMANO.

THESIS XLV.

**Intellectus humanus est facultas inorganica
seu stricto sensu immaterialis (2).**

PROBATUR.

165. I. Facultas cognoscitiva cuius obiectum est abstractum a materia et a conditionibus materialibus est stricto sensu immaterialis. Atqui intellectus humanus est facultas cognoscitiva cuius obiectum est abstractum a materia et a conditionibus materialibus. Ergo est stricto sensu immaterialis. *Maior evincitur* ex eo quod repugnat ut facultas

(1) QQ. dd. de Verit. q. 10. a. 4. ad 1.

(2) Haec Thesis iam demonstrata est per ea quae diximus sive in Thesi 34, sive in Thesi 42.

quae habet esse reale alligatum conditionibus materialibus fiat intentionaliter id quod est a materia et a conditionibus materialibus abstractum, quum esse intentionale fundetur in esse reale facultatis cognoscitiae, tamquam accidens in immediato suo subiecto. Accidens autem immateriale nequit immediate subiectari in subiecto materiali.

Minor probatur. Intellectus humanus cognoscit a) rationes universales, videlicet quidditates rerum materialium abstractas a conditionibus individualibus et ipsas rationes transcendentales tum *concretas* (i. e. ad modum totius potentialis universalis) *entis, boni, veri* etc. tum *abstractas* (i. e. ad modum formae per se subsistentis) *entitatis, bonitatis, veritatis* etc. b) Cognoscit habitudines et proportiones universalissimas mediorum ad finem, cause ad effectum, totius ad partes etc. c) Cognoscit principia universalia, tum ea quae sunt prorsus transcendentia, in quibus nobilissima scientiarum speculativarum, nempe Metaphysica fundatur, et ex quibus ratiocinando eruit conclusiones transcendentialiter universales, tum ea, quae sunt principia peculiarium scientiarum et artium, ex quibus etiam universales elicunt conclusiones (cfr. Logic. Mai. Quaest. XI. De Scientia). d) Non solum omnes humanae scientiae et artes, sed ipsae quotidiana rationes, quas infimae etiam plebis homines compotes interserunt, luculenter ostendunt immaterialitatem stricte dictam obiecti formalis intellectus humani. Etenim, ut in Logica Min. Cap. 25. ostendimus, medius terminus saltem in una praemissarum accipi debet *universaliter*, excepto casu syllogismi expositorii, in quo tamen sunt adhuc necessarii conceptus universales ut appareat nexus inter praedicatum et subiectum atque inter praemissas et conclusionem, videlicet sunt necessarii conceptus identitatis et discrepantiae, qui supponunt conceptum transcendentalem entis. e) Tandem quicumque aliquid affirmat vel negat, debet habere in mente conceptus identitatis et discrepantiae, qui et universalissimi sunt et supponunt conceptum transcendentalem entis in quo fundatur ipsa apprehensa negatio entis, seu conceptus *non entis*. Iamvero homines cuiuscumque conditionis, et sexus, dummodo rationis compotes sint, quamplurima serio affirmant vel negant. Ergo.

II. Quum facultas organica moveri debeat et pati per accidens ratione organi a sensibili exteriori ad hoc ut actuetur intentionaliter secundum formam similem formae rei cognoscendae, necesse est ut careat in suo organo vel totaliter vel in eo gradu, secundum quem res sensibilis percipi debet, iis qualitatibus secundum quas moveri debet a sensibili exteriori (cf. n. 144). Etenim res materialis quae actu habet aliquam qualitatem nequit proprie moveri ad illam. Ergo impossibile est ut ea facultas quae cognoscere debet ipsas quidditates rerum materialium, sive substantiae sint sive accidentia, sit facultas organica, quia deberet esse expoliata omni natura materiali tum substantiali tum accidentalis, quod repugnat, quia organum est necessario materiale tum quoad sub-

stantiam tum quoad accidentia. Iamvero intellectus humanus est facultas quae cognoscit quidditates rerum materialium, sive substantiae sint sive accidentia. Ergo intellectus humanus est necessario facultas inorganica.

Idem argumentum sic etiam proponi potest. Quum materia sit principium coarctationis formarum, ad hoc ut facultas organica possit intentionaliter actuari secundum aliquam formam, necesse est ut simul cum organo, quod est comprincipium huius actuationis intentionalis, sit immunis a natura talis formae. Secus haec forma iam haberet in facultate organica eam determinationem, quae repugnat actuationi secundum esse intentionale, nempe determinationem secundum esse naturale materiale. Ergo impossibile est ut facultas intellectiva hominis, quae est cognoscitiva omnium naturarum materialium sit organica, sed esse debet prorsus inorganica seu stricto sensu immaterialis (1).

III. Potentia quae extenditur ad omne ens sive cognitione propria sive cognitione analogica cognoscendum, nequit pendere a materia vel a materialibus conditionibus, quae sunt principia coarctationis et limitationis. Atqui intellectus humanus extenditur ad cognoscendum quidquid quocumque modo habet rationem entis, sive cognitione propria sive cognitione analogica. Ergo intellectus humanus est stricto sensu immaterialis.

IV. Facultas cognoscitiva, quae passione proprie dicta pati nequit neque *per se* neque *per accidens*, est facultas stricto sensu immaterialis. Atqui intellectus noster non potest pati passione proprie dicta neque *per se*, neque *per accidens*, quia non corruptitur, sicut sensus, ab excellentia sui obiecti, sed perficitur ab ea, quo enim intellectus percipit altiora intelligibilia eo melius percipit minora. Ergo intellectus est potentia stricte immaterialis (2).

166. **Corollarium.** *Anima humana est forma stricto sensu spiritualis*, nempe ita simplex ut sit subsistens in sua simplicitate. Etenim operari sequitur esse. Sed anima humana habet operationem intellectivam quae est stricto sensu spiritualis. Ergo habet esse stricto sensu spirituale, nempe independens a materia. Attamen quum sit infima inter substantias intellectivas exigit abstrahere suum obiectum a phantasmatis,

(1) Hoc argumentum est Aristotelis et proponitur a S. Th. tum in III. De Anima lect. 7. tum in Summa 1. p. q. 75. a. 2. Ex modo, quo argumentum hoc proposuimus et ex demonstratis sub n. 144. patet quam inepte quidam, inter quos recens pantheista Paschalis D. Ercole, dicant: si argumentum hoc Aristotelis et S. Th. aliquid valeret, probaret entia spiritualia non posse cognoscere naturas spirituales. Non advertunt hi rationem Aristotelis et S. Th. non procedere ex mera similitudine naturali inter cognoscens et cognitum, sed ex materialitate organi, quae impedit ut facultas organica moveatur ad recipiendam similitudinem intentionalem illius formae, quae esset organo naturalis. Cfr. Silv. Maurum Quaest. Philos. De Ente immat. q. 1.

(2) Cfr. S. Th. C. G. Lib. 2. cap. 66. et in III. De Anima lect. 7.

ut cum distinctione percipiat id quod per species connaturaliter inditas in separatione a corpore confuse tantum cognosceret, et ideo est essentialiter forma substantialis corporis humani, quod quum actuat trahit ad unitatem sui esse existentiae, estque incompleta in linea essentiae, et corpori unitur in bonum propriae operationis intellectivae (1). Caeterum de his plura dicemus in quaestione de unione animae intellectivae cum corpore.

OBJECTIONES reservantur post demonstratam in sequenti quaestione immortalitatem animae humanae.

QUAESTIO XXIII.

DE IMMORTALITATE ANIMAE HUMANAЕ.

PRAENOTIONES.

167. I. **Immortalitas** definitur *indestructibilitas entis viventis*, et dividitur in *essentialē seu absolutā, naturālē et gratuitā*.

II. **Immortalitas essentialis** est ea indestructibilitas quae competit tali viventi quod est immune *ab omni potentia tum extrinseca tum intrinseca ad non esse*; videlicet quod neque constat in linea essentiae ex forma et materia contrarietati subiecta, neque in linea existentiae est compositum ex potentia et actu, sed est ipsum esse subsistens, quod a nulla causa extrinseca pendet in esse, quum existat vi essentiae sua ac proinde sit *ens necessarium*. Talis indestructibilitas quae est *immortalitas essentialis seu absoluta* competit *soli Deo*, in quo existere est *praedicatum quidditativum*, quum Divina Essentia sit ipsum esse subsistens.

III. **Immortalitas naturalis** est ea indestructibilitas quae competit tali viventi, quod est immune tantum *a potentia intrinseca ad non esse*, quia est forma simplex subsistens creata, sive sit completa in ratione speciei ut angelus, sive in ratione speciei sit incompleta ut anima humana. Talis enim forma per se subsistens, quae vocatur *substantia spiritualis creata* non est corruptibilis neque *per se* neque *per accidens*, quum neque habeat materiam partem sui, neque in suo esse pendeat a materia. Attamen *non est immunis a potentia extrinseca ad non esse*, quum enim non sit suum esse, quemadmodum indiguit creari, ita indiget conservari in suo esse a prima Causa nempe a Deo, cuius influxu conservativo cessante, recideret in nihilum. Qui divinus influxus numquam deficiet, quia Deus conservat res in esse eo modo, qui convenit naturae earum, et ideo naturas incorruptibles iugiter in esse

(1) Cfr. 1. p. q. 76. a. 1. et qq. dd. de Anima art. 1. et 2.

conservat. Haec est ratio cur harum immortalitas dicatur *naturalis*, videlicet quia earum natura exigit ut a Deo conserventur *in esse*, quum non habeant partem sui materiam contrarietati subiectam.

Idecirco, si quis, vim faciens verbis dicat hanc immortalitatem vocari posse *essentiali* quum sit *naturalis*, respondebis; si pro *essentiali* stricto sensu sumatur id quod vel est constitutivum essentiae, vel ex intrinseca virtute essentiae unice procedit, *nego* immortalitatem spiritualium creaturarum dici posse *essentiali*. Si autem quis pro *essentiali* lato sensu accepto, intelligat, quidquid quocumque modo est conveniens essentiae, licet non sit pars essentiae neque procedat ex intrinseca virtute essentiae, *concedo* immortalitatem spirituum creatorum vocari posse *essentiali*, quamvis melius et usitatus dicatur *naturalis*.

IV. Immortalitas gratuita est ea indestructibilitas, quae confertur ex gratuito Dei dono alicui viventi naturaliter corruptibili ita ut quamvis habeat intrinsecam potentiam ad non esse ob *essentiali* compositionem ex forma et ex materia contrarietati subiecta, tamen virtute divina iugiter impedit corruptionem semper conservetur in esse. Talis immortalitas promissa fuerat Adae et posteris eius sub conditione observati praecepti divini de non comedendo fructu vetito, et nobis post resurrectionem modo etiam perfectiori dabitur.

THESIS XLVI.

Anima humana est naturaliter immortalis.

168. Probatur I. Forma per se subsistens non potest corrumpi neque *per se* neque *per accidens*. Atqui anima humana, utpote stricto sensu immaterialis, est forma per se subsistens. Ergo anima humana est omnino incorruptibilis, videlicet non habet potentiam intrinsecam ad non esse (1), ac proinde est naturâ suâ immortalis. Nec valet obiicere posse Deum adnihilare creaturam spiritualem in poenam peccati. Nam Deus conservat res secundum naturalem earum exigentiam (2) atque iustitiâ et sapientiâ sua poenam infligit quae ordinem violatum redintegret, non quae naturam, quae Dei opus est, destruat. Id autem obtinetur per hoc, quod creatura peccatrix perseveret esse sustinendo poenam perpetuae amissionis ultimi finis. Sic enim Deus dum non destruit naturam, quae est suum opus, inordinationem voluntatis peccantis punit, privando creaturam beatitudine, quae erat eius ultimus finis. Quod « *si creatura omnino in nihilum redigeretur, esset tantum nocumentum naturae et non afflictio voluntatis* ». Quae ultima verba sunt S. Thomae (qq. dd. de Pot. q. 5. a. 4. ad 6.). Confer integrum locum.

(1) Cfr. 1. p. q. 75. a. 6.

(2) Cfr. S. Th. qq. dd. de Pot. q. 5. a. 4.

II. Confirmatur ex naturali desiderio beatitudinis, qui non potest esse frustra. Etenim beatitudo proportionata enti intellectivo, quod apprehendit bonum et esse absolute secundum omne tempus, nequit limitibus durationis finitae circumscribi. Iamvero appetitus naturalis beatitudinis nequit esse frustra. Ergo anima humana est naturâ suâ immortalis (1).

Objectiones ex duplice potissimum capite desumi possunt, sive ex eo quod anima humana sit forma corporis, sive ex eo quod facultas intellectiva humana confundatur cum sensu et ponatur organica. Objectiones ex primo capite desumptas afferemus et solvemus in quaestione de Unione Animae intellectivae cum corpore. Objectiones ex secundo capite immediate subnectimus.

OBJECTIONES.

169. Obiect. 1^a. *contra intellectus humani immaterialitatem.* Principium unde emanat intellectus est anima humana, quae est actus corporis. Atqui si intellectus non esset actus alicuius organi, principiatum esset immaterialius suo principio. Ergo intellectus est facultas organica.

Resp. Dist. mai. Principium unde emanat intellectus est actus superexcedens proportionem subiecti quod informat, *Conc.* est mera determinatio materiae, *Nego. Dist. min.* Si totalis immunitas intellectus ab informatione alicuius organi dependeret tantum a perfectione sue immaterialitatis, *Conc.* si dependet simul a perfectione spiritualitatis coniuncta cum imperfectione formae accidentalis, *Nego et nego consequentia*. Solutio patet ex dictis sub n. 118. III. in responsione ad similem obiectum.

Obiect. 2^a. Intellectus noster cognoscit res materiales. Sed facultas proportionata obiecto materiali est facultas organica. Ergo intellectus noster est facultas organica.

Resp. Dist. mai. Intellectus noster cognoscit res materiales abstractas a materia et a conditionibus materialibus, *Conc.* in concretione materiae et materialium conditionum, *Nego. Contrad. min.* facultas proportionata obiecto materiali materialiter cognito est organica, *Conc.* cognito immaterialiter per abstractionem a phantasmatis, *Subdist.* dependet ab organo extrinsece, tanquam a ministrante materiam obiecti, *Conc.* intrinsece, tanquam a com principio operationis, *Nego.*

Obiect. 3^a. Si anima non tribueret corpori humano virtutem intellectivam, hoc esset eiusdem speciei cum corpore bruti. Atqui corpus humanum non est eiusdem speciei cum corpore bruti. Ergo etc.

Resp. Dist. sequel. maioris. Si anima quae tribuit corpori humano esse, vivere et sentire esset alia ab anima intellectiva, *Conc.* secus, *Nego. Conc. min. Nego cons.*

(1) Cfr. S. Th. 1. p. q. 76. a. 6. et qq. dd. de Anima Art. 14. ubi etiam difficultates quamplures propositas et solutas invenies.

Obiect. 4^a. Nos intelligendo defatigamur. Atqui si intellectus esset facultas inorganica, hoc non contingeret. Ergo intellectus est facultas organica.

Resp. Dist. mai. Nos defatigamur propter actum intellecationis, *Nego*; propter operationem phantasiae, quae praecedit et comitatur nostram intellecationem, *Conc. Contrad. min. Nego cons.*

Obiect. 5^a. Nos movemur ad intelligendum a rebus materialibus. Atqui facultas cognoscitiva, quae movetur ad actum a re materiali, est organica. Ergo intellectus est facultas organica.

Resp. Dist. mai. Movemur ad intelligendum a rebus materialibus tamquam ab obiecto formali, *Nego*; tamquam ab obiecto materiali praebente materiam obiecti, circa quam intellectus agens se habet *active*, *Conc. Contrad. min. Nego cons.* Solutio melius patebit quum agemus de influxu intellectus agentis in phantasma et intellectum possibilem.

Nota. Relique difficultates quae moveri solent ex eo quod impedito cerebro cessat intellectio, aut quia intelligere nequimus absque concurso phantasmatum, facile solvuntur animadvertisendo humanum intellectum, quum sit infimus inter naturas intellectivas, uti corpore *tamquam instrumento, non tamquam com principio* sua operationis eo quod *abstrahere debeat efficienter a phantasmatisbus obiectum sua* intellecationis. Quapropter necesse est, ut impedito instrumento praebente materiam obiecti, impediatur indirecte etiam operatio intellectiva.

QUAESTIO XXIV.

DE OBIECTO HUMANI INTELLECTUS.

THESIS XLVII.

1. Obiectum adaequatum extensivum i. e. non proprium sed commune intellectus humani est ens in tota sua latitudine.

2. Obiectum adaequatum intensivum i. e. proprium intellectus humani est a) pro statu coniunctionis animae cum corpore essentia seu quidditas rerum materialium abstracta a conditionibus individuantibus; b) pro statu animae separatae est quidditas rerum spiritualium convenientium cum anima in gradu spiritualitatis (1).

PRAENOTIONES.

170. Non loquimur de obiecto intellectus agentis, sed de obiecto intellectus possibilis, qui elicit actum intellecationis.

I. Obiectum adaequatum extensivum alienius potentiae est illud quod cadit sub ratione formali obiecti proprii huius potentiae, sed non in eo

(1) Cfr. S. Th. 1. p. q. 84.

determinato gradu, in quo eius obiectum proprium, et ideo id, quod pertinet tantum ad obiectum commune alicuius potentiae, quamvis aliquo modo attingi possit ab ea, tamen nequit perfecte et plene attingi. Solet etiam vocari *obiectum adaequatum terminative* potentiae, quia non est omnino extra terminos aliqua ratione ab ea attingibiles.

II. Obiectum adaequatum intensivum seu proprium alicuius potentiae est illud, quod sub ratione formali, quae respicit ab ea, cadit *in eo gradu determinato*, qui est perfecte et proportionate attingibilis a potentia, ita ut sit *primo et per se cognitum ab ea*. Haec valent, sive *ratio formalis*, in qua convenienter obiectum proprium et obiectum non proprium, sit *ratio univoca*, ut contingit relate ad aliquam potentiam sensitivam, sive sit *ratio analogia*, ut contingit relate ad potentiam intellectivam, cuius obiectum formale est universale transcendentale. Et ideo quidquid cadit sub formali ratione entis (quae est ratio analogia) est attingibile aliquo modo ab intellectu humano, sive Deus sit, sive angelus, sive animal, quamvis perfecte et proportionate sit ab eo attingibilis tantum *quidditas rei materialis*, quia in praesenti statu est eius *obiectum proprium*. Sed hoc plenius demonstrare iuvabit.

PROBATUR PRIMA PARS.

171. Ad obiectum adaequatum extensivum alicuius potentiae pertinet omne id, quod cadit sub ratione formali, quam potentia respicit, sed non semper in eo determinato gradu in quo eius obiectum proprium. Atqui tale est relate ad intellectum humanum quidquid habet rationem entis. Ergo obiectum adaequatum extensivum humani intellectus est ens in tota sua latitudine. Et re quidem vera: a) Intellectus noster cognoscit vel conceptibus propriis vel conceptibus analogicis quidquid habet quocumque modo rationem entis, nempe *ens a se et ens ab alio, ens spirituale et ens corporale, substantiam et accidentis* etc. Ergo quidquid habet rationem entis est aliquo modo attingibile ab humano intellectu. b) Potentia quae aliquam rationem in universaliter attingit, attingit sub hac ratione formali quidquid de ea aliquo modo participat. Atqui intellectus noster attingit rationem transcendentalem entis, quae ad omnia entia analogatur. Ergo quidquid habet rationem entis pertinet ad *obiectum adaequatum intellectus humani*, nempe *vel ad obiectum adaequatum extensivum*, si non sit eius obiectum proprium, *vel ad eius obiectum adaequatum intensivum*, si sit eius obiectum proprium. c) Quidquid habet rationem entis cadit sub ratione formali illius potentiae, cuius obiectum proprium est quidditas abstracta a conditionibus individuantibus. Atqui, ut inferius probabimus, quidditas rerum materialium abstracta a conditionibus individuantibus est obiectum proprium humani intellectus in praesenti statu unionis cum corpore. Ergo quidquid habet rationem entis est aliquo modo attingibile ab